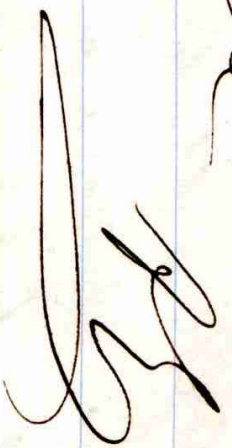

Bonnyre

A stylized, cursive handwritten signature in dark ink, consisting of several loops and a long horizontal stroke.

A la Muñtaco' Catana.

Cailla 9 Sept 1894.

~~Benayre~~ Benayre.

CP

Bonica en s'extrem a la entrada en Cardenera per lo gran golf de Calles, gola immensa que l' mar ha obert en la petita isla, ^{hanta} ~~fermament~~ en rada natural ahont tots los vaipells del mon podrian trobar segur ancorage. En son ven fons s'ajeca sobre escarpats turó la antiga vila de Calles: a sa esquerda los cays de Teulada y Sparitiento semblan duas atalayas guaytant al lluny la costa finecina: a la dreta, despres de haver deixat al llanch lo ~~cay~~ ^{promontori} de la Cardenera se troba l' cay de Sant Blai, darrera l' qual s'aligna l' ample port de la ciutat ~~calenera~~ calenera.

Demunt d' eix darrer cay, s'aligna las ruinas de antigas fortificacions que ls escanyells aipecaran. For tyllas for pera llinar las costes de las invasions dels corsaris berberiscos. Et prop d' ellas,

una antiga torre de muros, igual a' bar que acordarem ~~ho~~ la
~~part~~ ^{part} corba ~~del~~ ^{de} ~~la~~ ^{de} nostra Alcaldia; ha vingut agra-
hida ^{edificat} ~~per~~ sobre d'ella lo toral que gu'a als
novesants vers lo port. I a son peu, fonsant per mur
altíssim, guardat per muradors centinellas, ~~de~~ ^{ten} ~~tenir~~
al lluny lo vinguer dels foras de tot perill, s'extend lo
paviment de la bastonera, que per ten nom de porta plena
que la puixat dels catalans ~~per~~ ^{construït}, en aquells blochs.

Per cert que lo culte ~~de~~ ^{de} aquest sanctuari ha repert amb lo
temps cursera transformació, Celebras la festa lo dia 24 de agost:
pero ja no, com anans, omplenam la capella com anora les
homens catalans que preuian tal dia la pera anar a
passarla a la outra del templu, regruient las buras del mar,
y no retornant a Calles fin que la nit era ben entada. Uny
ha heretat lo culte de la la bastonera la confiança dels cavallers

que ~~proteuen~~ tots los anys immolau un ~~tor~~ bodelet y van a men-
jola en los voltants de la capella. Per aixo, y també per
certos ^{elicenciers} ~~elicenciers~~ que ~~la festa~~ al concorre al ~~del~~ tantum
ua foma que preuen ~~la festa~~ carada, ~~la~~ la festa ha rebut
en nostres dias lo tipich nom de festa de los leuyas.

A mitj camí entre Sant Bartomeu y Calles se veu la
terra de Penayre. Els cavalls agrupats en ton cim, no demostren
la aparenencia que tenen al ser contemplats de lluny: de un costat,
una iglesia en ruina; de l'altre un antic convent.

La iglesia de Penayre es molt moderna: de fet, tot data
de principis del s. XIX parlat, y may fou acabada, y la darrera obra
seguda als engrupats en Cerdanya, y fou ~~la~~ filla de la
pictat de un ~~arquitecte~~ arquitecte angoles, ~~de~~ Bernart Carinyena
y Benda, que volgué construir tantes temples a la Vega que
s'venera en lo vchí convent de Mercenari, del qual ell

era fill. ~~Ample~~ les muradors s'edificaven ja to clos i en la
 forçada, d'entremurament, se veia ~~de~~ acabat lo magnífic
 projecte que donava accés a la isleia: ~~estat~~ en les escales
 columnades, i'olucien les ~~veix~~ nípces ~~que~~ detinguts als fronts
 que l'ordre ~~tenia~~ ^{he} en especial deuo eir: al intern començaven
 a oírse-ne les murs de les tres naves y del creuer: l'abside
 anebada a la altura d'abont seria ^{anterior} ~~posterior~~ la de volta. Mes
~~amb~~ vingueren les teixits acortament de la guerra de
 successió als ~~tot~~ inevitables colant de perdurar y degrassar per
 Catalunya, y no for certament ~~la~~ ~~menor~~ ~~petita~~ de les que
 deuen plorar menys la perduda d'eixa rta de Catalunya,
 conquistada per nostres exercits, ciutadana per nostres conya.
 Tristes, en la qual lo geni de Catalunya semblava haver encanyat
 en lo projecte a qui donà la llengua, les tradicions, son culte, les
 seves propietats i les especials indústries, de certament una de les

primera conegueria de aquella degradació fou que parí la contractació ~~estat~~ de de aquella sobervia fàbrica, que avuy se ofereix a la vista dels viatgers que entren en lo port de Coler com la esmentada i'un ~~gran~~ coloi, que de cada dia los elements absten y ~~detendria~~ deturarien, hi va alguna volta i'ha tractat de concloure la obra, al menos de protegir-la al proxima temblada: tembla que la fe religiosa, aquella fe ardent y generosa que omplia la Catedral de mysticos temples, hage fugit d'aquella terra lo dia de nostra retirada, tot quedantli la llavadura de las supersticions y la miseria.

A contact del ~~la~~ defect temple se ven l'antich convent de
 Benayse, ~~del~~ ^{gran} coral seu cap ment artich, pero mostrant
 encara tot feipugs balcor de noinga fusta, y sas ~~colles~~
 vetles portat per qualy llindars s'aprofitaren los pedras humidas
 del ~~ter~~ ^{pequeny} ~~temple~~ piramide del sigle XIII. Tai puochs anys lo Govern
 italia s'incanta de gran part d'aprest convent, venent a

un puer a partitulant que l'convertiren en quadras de
bestiar: tot una protita recob' adjunta a la antiga ylena de
la verge de Bonayre ha quedat para ls ^{mayor} tra o' quatre ~~men~~
de la Mercé ^{hi manten} lo ~~sementis~~ que ~~sempre~~ culte, veinar oltz maters
y veinar vivetas de la antisa grandera del convent.

Tra' pochi dia anava a visitarlo, la parada porta de la
clamura gida tota sorrellats gotts y un frare vestit de blanc,
cobert per la caputxa, vingu' a ~~abrir~~ demanarme qual
era l'objecte de ma visita, la palida femina burla alçarme
al saber qui jo era: — moraltas 'donde', ~~per~~ ^{des} venir de
Catalunya — me digue' ab un rible orguel mostrantme las ^{pernelles} llassas
~~castanets~~ ^{nacials} que campejan en l'escapulari de plata dels
Morcenans. A ab la major voluntat volgu' ferme de guida para
recorre las beretas galerias, plenas encara de restats de
innumerable fills de nostra terra que han ~~visitat~~ la religio

5
a que s'hi convertí posteriorment,

Alta la principal era sobre la torre del infant Alfons de
Aragó, i vers ella encaminarem aviat les parets. Construïm en una
petita construcció octagonal en silènia, excavada per la part
superior y avuy destinada a servir de campanar de la pèl·leria a
igual costat s'edificà. Sota quedà d'ella les parets interres y mitj
destorats, havent sigut destruïdas les construccions interiors y la
escala de carapol que devia pujar ~~des~~ fins a' son cim.

Alguns temps fou edificada com part del castell
que en apellà lloch contornà lo fill de S. Jaume II de Aragó, y
es l'únic monument que queda en Llerena contemporani.
De la vinguda dels catalans a conquistar la vila. Lo ~~castell~~
coll de Navarra era anomenat per los Reyans Navarrosa, y en
ell hi ^{edificaren} ~~establien~~, desde principis del s. XIII, una terrada ~~castell~~
que s'proteia aviat y destruïda per una inundació comercial.

carers principals s'anomenava dels Mercaders, y tenia richs magatzems; y allí establien la seu de la Camerleng del Rey, los comuns dels coners, los jurats, los consellers y el altres elements necessaris a la vida mercantil. De la pagaven s'exportaven al continent de Itàlia los rics mercaderias de Cardunya, ^{es a dir} los blats, ~~los~~ formatges, llanas brutes y lletes. Lladres, los metalls, lo bestiar. Una iglesia de bonica estit gotic, Santa Maria del Port, ~~establia~~ las necessitats espirituals de aquells moradors: ~~encara~~ ^{havia} encara existia avuy, pero desgraciadament foren venuda pel pover y esta convertida en boteria.

Lo velhí castell de Galla era marta fort pero que l'infant Alfons propiá prendre de una emboscada: ~~fora~~ ^{fora} ~~mentre~~ ^{mentre} arribando, tant mes gran sa tropar, rendida per los batalls de Vila de Joleia y delmador per los felers, necessitaron llancha repas. Per aixó al presentarse l'estat catala' en 1393

d'entre l'golf callorès, ocupà a l'aguardar expulsant-hi 'ls Pirans
 que fugiren vers lo castell. Al'tau extingué lo foc fortificat
 de la terra, ajuntant-hi noves muralles: fencà d'entre d'elles
 les innumerables coses de ~~la terra~~ velinas, antichs repulcrey
 fenix, que veniren de campanyament a ses soldats; y ~~ab tot~~
~~galeras de tota~~ feu lo castell, del que com ja he dit s'el queda
 una petita torre, y l'arma al bray, anno de la terra per
 son exercit y anno de la mar ~~per~~ als ses galeras catalans
 y mollesguinat, esperà tranquilament que 'ls Pirans de
 Callar li entregessen lo castell. Lo block de l'aguardar era
 tan tranquil, l'ayre tant pur, las bruyas del clach dels
 preses, que l'infant Bartolomé la morda veulencia als
 lo non de Bonayre, que li ha quedat fix a naty d'at, l'anys
 tentatius fets per los Pirans ^{del continent} pera recorre ses compatriotas, tigneren
 instructores, y fets anys mes fort, en 1227, l'establint de

Catalunya. Història al vent en les terres callaneses. Alguns documents antics donen també a la vila de Narayne lo nom de Barceloneta, que potser se li volgué imprimir en un principi, mes que no prosperà, perquè aquella barriada aviat devria quedar deserta.

Una volta ocupada la ciutat de Bellor, a ella s'instal·laren los catalans, y l'infant Alfons feu donació de Narayne a la Beata dels franciscans, fundada en Barcelona prenent bellunor als cristians ^{gregans} ~~estraners~~ en poder del cor. tant aragelins. La barriada decaygué i aviat canar y carar desaparegueren de la colina, pera feu lloch a la Iglesia y convent que la pietat dels franc. anpeccava a la Nostra del Col, ~~hija~~ ^{donació} ~~feu confirmada en 1198 pel Rey D. Pere IV~~ ^{en 1196} ~~donant la il·lus.~~ ^{cació} de la verge del Miracle, ^{Pere IV confirmà la donació} feta per D. Alfons, y de la clau de ~~representat~~ ^{representat} se conta Narayne

con ~~spada~~ prenhat santuam^{it} about s'esperanza la devoeio' del
callaveror,

[illegible]

tenova de plom quantes voltes los manirers volien aprode-
mar-se d'ella. Un ven que presenciaven l'act d'ine' que
vol los ~~thorax~~ ~~de~~ Merceñans prohibin ~~apoder~~ ~~perdre~~ ~~l'ita~~
caixa, y en efecte, curats des frays del ~~vehí~~ ~~corrent~~,
al la majors facultat la carregaren sobre sas espatlles per-
fanta al vehí corrent. Fou allí oberta y s'ho té' pre-
sentia una bellíssima ~~acta~~ imatge de la verge al lo non
deus al bras; ~~de~~ ^{aperta} ~~que~~ fou colocada en lo altell majors de
la plena, y desde llavors la religió' popular la venera y
adora bein lo non de verge de donayre, com Patrona
y advocada del mariners, als erlaus, y de los donay
que sentien per marer als felicitat,

Intien en ^{10a} plena. Reparacion moderns li han ~~tot~~ ~~tot~~ ~~con~~
primin caracter: tot en ella es non ó renovat, fins t'altres majors
que data de pochi anys. At desforce lo autich e hegeren richy

retratar y delicadas pinturas que ^{fotó}~~cantay~~ a ellos decoran las
paredes, semejadas a los innumerables ex-votos de que esta plena
la van. Entre opuestas, vendente en primera forma las cadenas
de esclavos, principios fijos ~~que tanto el fletar~~ fijos marítimos a
tanto impelidos en la corte africana, y que en lo del ~~de bellum~~
^{los continer,} prepararon en lo templo de Benaria para donar gracias al Rey
que ~~a~~ había escollido los pechos de ~~tanta~~ venere la patria.

[illegible]

tempre fornam la proa vers lo punt d'abont trèta il vent,
 notat que eipa bangreta grua ^{courtament} ~~ta~~ ta proa a la breccia
~~proa~~ indicada ^{per} los brins regnant en lo vehi prest.

Primaliament los petít ex-voto pintats roba fusta, representant
 a la verga que dona tocet a un naufrach, a un malalt, a un
 degreiciat en cent diferents materias de la vida, abundant tant
 que ja no queda en la nau de la iglesia block para punyalot. Tant
 los matèias concepcions primitivas de artists carotoms que
 vegem en nostres cantuaris, y a parer de son meir ^{mul} ~~est~~
~~tempre~~ ^o encas, de tot representacions infantils, aguentos
 quadrets m'han inspirat gran respecte, ^{tempre} ~~ta~~ ta tanta fe en
 ell, hi veiglaudeix tant de la devocio, ^{s'hi} ~~revela~~ tant a
 la clava de culet ~~moda~~ prout a la verga del block
 nadiu. ^{chelenet}, quantat pègria fustes y dolores de ^{l'ort} ~~ta~~ ^{expiencia} ~~ta~~
 no ~~sevelan~~ ^{proven al viu} agrells petít retards.

La humida y forca cambra velina a' la iglesia, tres bar un
triple prestatie de rajola, formant com tres mitos oberts y
empotrats en clauostre en ~~un~~ un angle de la pared. ^{Los mal rayos} ~~mal rayos~~
un encrestat de fusta a' través de qual teixit se venhen
las pomas de tres cadavers, vestits encara a' la usansa del
sigle XVII, mits desferats, coberts de pols, convertit son cos
en mius de raton, dont los restos de tres illits ^{Sancti Curis} ~~examplos~~, ~~estats~~
& la familia dels llangueros de ^{Sancti Curis} ~~vitars~~: dos profarom aquest ^{Sancti Curis} ~~estat~~.
Lo tercer era una dona, muller de un d'ells, que mori a' la
edat de trenta anys. Perque' a' aquella resta humans se 'ls ha
negat decent sepultura, no ho puch comprendre. Un jove, ~~tenye~~
la tingueren en la velina iglesia, mes foras d'ella desallotjats piera
ten rit a' nous morts, y de clausos ~~los~~ tres ~~monies~~ cadavers,
~~que~~ que tenen encara descendentts ~~en~~, esperam que la comprant' del vint
los torne al repox etem y 'ls lliure de la mal sana curiostat de que tant
objecte per part dels visitants dels ~~tormentes~~ ~~comand~~ ~~bonayre~~

Les mei que venen hi ha en aquell bloc, que avuy
~~estorany~~, ja ho he dit abans, ~~tot~~ ^{tot} ~~doncs~~ ^{est} es una rui-
 na. Del anticll hauri de llegir, no queda ni l'entrament
 de un edifici. Les mateixes coses ~~ballades~~ ^{no} en la ~~pedra~~ ^{roca} dels
 voltants, que ls antics moradors feren de aquells blocs ~~condem-~~
 nats deperitarhi les coses dels que morien, foren desfetes ~~de~~
 en lo sgle XVIII per ~~la~~ ^{la} ~~terme~~ ^{terme} pedra ~~ab~~ ^{ab} ~~que~~ ^{que} ~~for~~ ^{for} ~~destinada~~
 a les obres del veli port. ~~de~~ ^{de} ~~l'altre~~ ^{l'altre}. Alguns coses quedare,
 profites, endrocades, malures, proveient mes ~~de~~ ^{de} ~~naturals~~
 ferrets de la roca que caminay de ~~se~~ ^{se} ~~sepulcres~~ ^{sepulcres}: una d'elles
 es remalada haur lo nom de cova del Rey, suposant la
 tradicio que en ella s'alloja l'infant ~~alguns~~ ^{alguns} durant
 lo Black atempte de Calen, i ^{is} ~~els~~ ^{perque} ^{anar} a viure tota
 fura i terna a la ^{disposicio} ^{tot} un hauri y les terres de
 un castell? Tot la fenturia ^{propular} ^{extarida} ^{podia} ^{donar}
 origen a aquesta ~~tradicio~~ ^{legenda}, ^{legenda}.

Als volants del convent se ven encara una ampolla,
 fins ara fallada en la ^{montanya} ~~roca~~, que degué ser la feta del antic
 castell. Aquesta, ja fere abans descrita tant las úniques
 reliquies que quedau de la ~~antiga~~ gran era de ibonyne, ~~la~~
 del primer testimoni que ls catalans havien deixat en
 Cardena p'era estenir ~~mentre~~ lo recort de nostra de-
 minació, ~~la~~ A son costat, ^{4 veyten} f'ocant ~~la~~, los preuets enderro cadon del ~~glori~~
 de la Morce, ^{1^a significau} ~~tot~~ l'últim recort de nostra ~~historia~~ ~~de~~ ~~la~~ ~~permanencia~~
 en la illa. A p'ir lo d'eti a volgut unir en conu blocch los monuments
~~faller~~ ~~9 de tembre de 1888~~ que marcan lo principi y l'fi de
 nostra permanencia en Cardena: entre las duas se'n va hi ~~correu~~
 don lo recort de quatre t'pels de nostra ~~historia~~ ~~història~~.

Joan F. Boix

Vall 7 de tem bre de 1888,